

УДК 726.7:727.4

О. І. Жовква*канд. арх.,**заступник начальника управління**Київголовархітектури*

СПІЛЬНІСТЬ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ ДУХОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Анотація: у статті зроблено спробу віднайти спільні риси архітектурно-планувальних рішень та конфесійні особливості культових споруд різних конфесій як однієї із складових планувальної структури духовних навчальних закладів та комплексів.

Ключові слова: культова споруда, планувальне рішення.

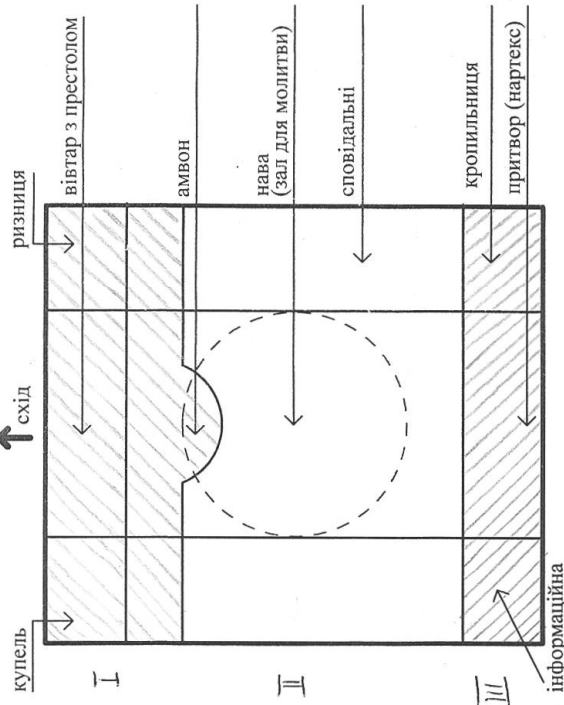
Аналізуючи стан духовної освіти в Україні, хотілося б зазначити, що сьогодні Україна є поліконфесійною державою, на території якої функціонують православні, католицькі, протестантські, іудейські та мусульманські общини. До однієї групи за спільними ознаками (типологія, планувальна структура, образ) можна віднести православні, католицькі та протестантські духовні навчальні заклади. Таким чином утворюється мегагрупа християнських духовних навчальних закладів України.

В архітектурі і типології духовних навчальних закладів даних конфесій дуже часто простежуються деякі спільні риси, наприклад, виділення сакральної зони в загальному архітектурно-планувальному рішенні споруди, ступневистість освіти (від початкових до вищих духовних навчальних закладів), спільна типологія тощо.

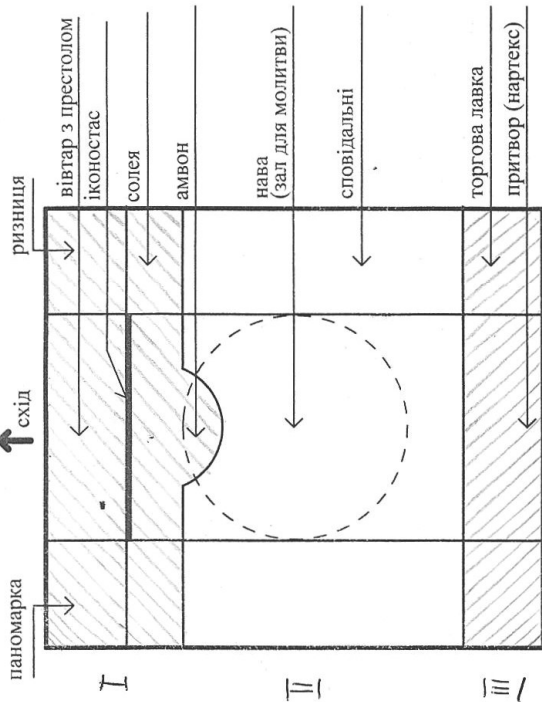
Усі навчальні комплекси зазначених вище конфесій зазвичай містять у своїй структурі адміністративний, навчальний, сакральний, житловий, дозвіллевий блоки. Функціонально-планувальна організація даних блоків регламентується державними будівельними нормами. Неповторність та своєрідність в архітектуру духовних навчальних комплексів різних конфесій вносить саме сакральне ядро; однак і в його архітектурно-планувальній композиції простежується чимало тождесних для п'яти основних конфесій рис.

Так, сакральне ядро православного духовного навчального закладу (православний храм) формують наступні три частини: вівтар, місце для молитви (безпосередньо храм) і притвор. Вівтар у православ'ї символізує Рай; середня частина є місцем перебування прочан; притвор – це сфера земного буття.

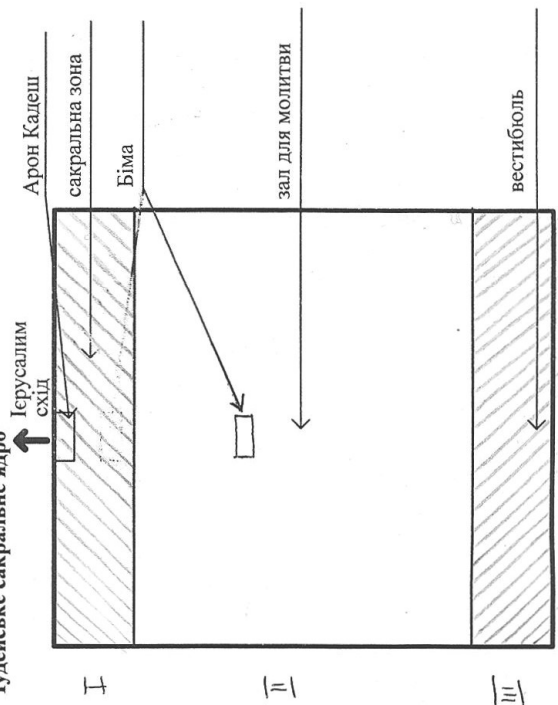
Католицьке сакральне ядро

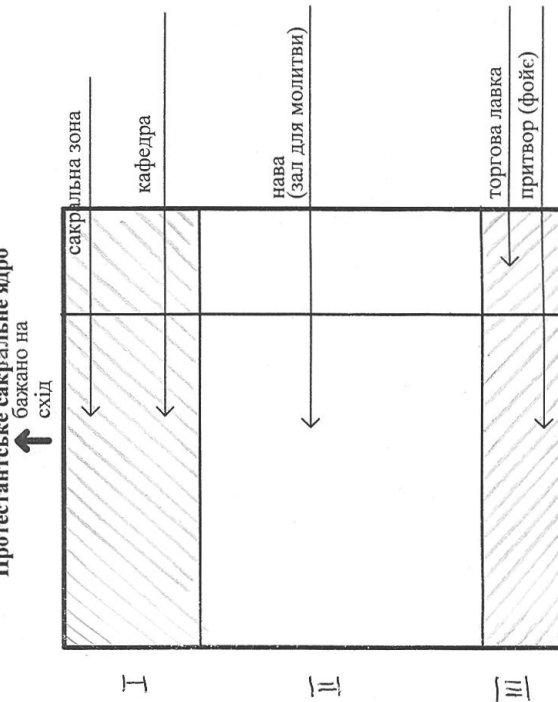
Православне сакральне ядро

Юдейське сакральне ядро

Протестантське сакральне ядро бажано на схід

Православний храм вважається символом космосу і вся його архітектура своєю символічністю втілює християнську ідею зв'язку земного і небесного. Взірцем православного храмобудування вважається Візантійський хрестовокупольний храм, що має форму куба, увінчаного напівсферичним куполом.

Просторова організація православних культових споруд на схід обґрунтовується Святим Писанням.

Католицький храм (сакральне ядро католицького духовного навчального закладу) має, загалом, той же самий устрій, що і православний. Найсуттєвішою відмінністю є відсутність у внутрішньому устрої іконостаса.

Католицький храм також складається із трьох частин: виділяється центральна частина храму; вівтарна частина, або пресвітерія – місце, де зберігаються світі Дари; і безпосередньо притвор. Окрім центрального вівтаря в храмі можуть бути і бічні приділи на честь святих. У планувальній структурі католицької культової споруди, за аналогією до устрою православного храму, можуть виділятися спеціальні місця для хору і окремі приміщення для служителів храму і зберігання одягу для літургії (ризниці).

Вівтар католицького храму завжди зорієнтований на схід. Внутрішнє убранство не менш пишне у порівнянні із православними культовими спорудами.

У той же самий час молитовні будинки протестантів вільні від пишного декору, образів, ікон і скульптурних композицій. Для протестантів у даному декорі немає необхідності. У даній вірі немає іконошанування у тому вигляді, який можна спостерігати у католицизмі чи православ'ї. Церквою може бути будь-яка споруда, що береться в оренду або купується на рівних із світськими установами умовах із будь-якою планувальною структурою і без жорсткої регламентації щодо орієнтації окремих груп приміщень. Однак в цілому протестантська теологія не суперечить богословським рішенням Вселенських Соборів (протестанти визнають загальноприйняті для всіх християн символи).

Мечеть (сакральне ядро мусульманського духовного навчального закладу) трактується мусульманами як образ райського саду на землі. Бідність інтер'єру (відсутність ікон та живописних зображень) символізує незриму присутність у культовій споруді Бога. Відсутність образів у мечетях переслідує дві мети. Перша – усунення «присутності», яка може протистояти Присутності Бога та стати джерелом омани у контексті недосконалості усіх символів. Друга – стверджує трансцендентність Бога, оскільки Божественну сутність взагалі неможливо ні з чим порівняти.

Невід'ємним елементом мечеті являється мінарет (на арабській манара - маяк) і купол. Мінарет зводиться поруч із мечеттю і становить із нею єдине

ціле. У східному місті ці башти, як і шпилі готичних храмів у містах Західної Європи, були головним орієнтиром і виразною домінантою в об'ємно-просторовій композиції.

Потреба у зібранні в одному місці великої кількості віруючих на спільній молитві по п'ятницям обумовила просту форму дворової п'ятничної мечеті, подібну за планом до житла. Мечеть, а саме її святилище і міх раб (ніша в стіні, зорієнтованої на Мекку), завжди орієнтована на священне місто Мекку.

На відміну від християнського храму, в архітектурно-планувальній композиції мечеті відсутня центральна вісь, яка б спрямовувала рух до святилища. Так, заходячи до зали необхідно зупинитися і охопити поглядом ряд опор, розташованих поперек руху до міхрабу. У молитовному залі мечеті поруч із міхрабом зводиться мінбар – підвищення для проповідника (кафедра у протестантській культовій споруді, амвон у православному та католицькому храмах, біма у іудеїв).

З IX століття в ісламському світі починають будувати медресе, які через два століття виростають у систему вищих навчальних закладів мусульманського світу. При будівництві даних споруд арабськими зодчими була використана близькосхідна традиція будівництва хрестово-купольних споруд, у зв'язку з чим медресе мали форму куба з куполом. Перехід від куба до купола відбувався не за допомогою «вітрил», як у православних храмах, а за допомогою рядів консольних форм. Пізніше вони стають елементами декору. За аналогією із православ'ям, прямокутна основа споруди медресе символізувала землю, а сферичний купол – небо.

В основу внутрішнього устрою синагоги також покладено конструкцію храму, який в свою чергу відтворює устрій скінії (огорожений прямокутний простір, у середині якого знаходився жертвник для жертвоприношення тварин, святилище у якому розташовувалась Свята Святих з Ковчегом Завіту і скрижалями із десятьма заповідями).

Саме тому синагога, як правило, має прямокутну форму. В тій частині, де у християнському храмі знаходиться Святилище, у синагозі встановлюють шафу – арон кадеш. В ній зберігають свитки Тори. У центрі синагоги влаштовують підвищення для читання Тори - біму.

Синагоги на земельних ділянках розташовують так, що стіна, біля якої стоїть арон кадеш, завжди направлена у сторону Єрусалиму. Для єврейських синагог це означає орієнтацію на схід, як і для християнських храмів.

У планувальній структурі населеного пункту синагога, зазвичай, розташовується на найвищому місці, дана властивість притаманна і культовим спорудам згаданих вище конфесій.

Таким чином, розглянуті вище сакральні ядра духовних навчальних закладів п'яти основних конфесій безперечно мають свої особливості і в той же час багато спільних рис. Духовну модель культової споруди вдало характеризує ісламська притча, в якій говориться про вознесіння Пророка на небеса, де він побачив великий купол з білого перламутру, який спирався на чотири кутові колони. Купол символізує Світовий Дух, Космос; восьмигранний барабан, що його підтримує - янголів; кубічна частина споруди – землю. Архітектурний мотив купола, що «ребрами» спирається на прямокутну основу, з якою він поєднується різними способами, широко розповсюджений не лише в ісламській, але і в православній та іудейській культовій архітектурі. Таким чином, можна зробити припущення, що сакральна споруда будь-якої із згаданих вище конфесії символізує рівновагу Божественного і земного на землі.

Література

1. Історія української культури /За заг. ред. І.Крип'якевича.- К.: Либідь,1994.-656 с.
2. Культові будинки та споруди різних конфесій: Посібник з проектування /За ред. В.В.Куцевича.- К.: „КиївЗНДІЕП”,2002.- 117с.
3. Пам'ятки України, 1999. - №1. – С. 36- 40.
4. Субтельный О. Украина. История. -К.: Лыбидь, 1992.-509с.
5. Церкви і релігійні організації України у 2002 році [Довідник] /Ред.-кол.: Бондаренко В.Д та ін.-К.: Державний комітет України у справах релігій, 2003.-125с.

Аннотация

В статье сделана попытка найти общие черты архитектурно-планировочных решений и конфессиональные особенности культовых сооружений разных конфессий как одной из составляющей планировочной структуры духовных учебных заведений и комплексов.

Ключевые слова: культовое сооружение, планировочное решение.

Annotation

The article presents a finding of common features of architectural planning decisions as well as confessional peculiarities of sacral buildings in different confessions. This makes an integral part of sacral educational establishments and complexes' planning structure.

Key words: sacral building, planning decision.